

”גדול המצווה ועושה”

ראשי פרקים

הקדמה

מדוע ”גדול המצווה ועושה”:

א. שכר ה”מצווה ועושה” גדול יותר

1. לפום צערא אגרא

2. שכר המקיים גזרת מלך גדול

ב. ”גדול המצווה ועושה” - מצד תוצאות פעולת המצנה

ג. ”גדול המצווה ועושה” - מצד מעלתו

ד. ”גדול המצווה ועושה” - שמקיים גזרת מלך

מעלת המצנה של ה”אינו מצווה”

נפק”מ הלכתיות:

”גדול מצווה ועושה” בהלכה

שכר ה”אינו מצווה ועושה”

הקדמה

אומרת הגמ' במסכת קידושין :

”אמר רב יוסף מריש הו”א מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצוות עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא. השתא דשמעיתא להא דא”ר חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן”.

(קידושין לא.)

קצת תמוה, מדוע רב יוסף מחפש דוקא מי שיפסוק נגד רבי יהודה, שסומא חייב במצוות ומקבל שכר, ולא מצפה שיפסקו נגד רבי חנינא שמי שאינו מצווה ובכ”ז עושה הוא גדול יותר? מדוע את דברי רבי חנינא מקבל הוא בלא ערעור, ודוקא על רבי יהודה הוא מבקש חולקים?

משמע מכאן, שברור לרב יוסף שדברי רבי חנינא הם הלכה פשוטה שאין עליה חולק¹. ואכן בגמ' לא מובאת דעה חולקת, ודברי רבי חנינא מופיעים ארבע פעמים בש"ס בהקשרים שונים², ואין חולק.

ועיין מהר"ל תפארת ישראל (פרק ו'): "יש להפליא הפלא ופלא, לומר על משנה שנויה בלי מחלוקת וגם היא שנויה בלשונה בעוד מקום אחר... ולא ראינו ולא שמענו פוצה פה ומצפצף נגדה, ולומר על הכל שאינו הלכה, וכ"ש דבר שהוא נוגע לאמונה!"

דבר זה צריך באור. לכאורה היה נראה שיש מעלה גדולה יותר באדם, שמתקרב לה' מתוך נדיבות לבו ומתוך חופש רצונו, הבנתו, יוזמתו והרגשתו, יותר מאשר אדם שמצווה ואין בטחון שעושה משום שרצונו בכך אלא מתוך הכרח?

מובאות להלן, בס"ד, כמה גישות בהסבר דברי רבי חנינא³. עוד נדון, כאשר ה"אינו מצווה ועושה" מקיים את המצוה האם החפצא של המצוה הוא זה לחפצא של המצוה של ה"מצווה ועושה", ונביא עוד נפק"מ הלכתיות בזה ש"גדול המצווה ועושה".

מדוע גדול המצווה ועושה?

ארבע גישות ישנן בדברי רבותינו, להסבר דברי רבי חנינא "גדול המצווה ועושה".

א. שכר המצווה ועושה גדול יותר

"גדול המצווה ועושה" מדובר ביחס לשכר, ששכרו של ה"מצווה ועושה" גדול יותר ממי ש"אינו מצווה ועושה".

לכך, ישנם שני הסברים:

1. לפום צערא אגרא

כותבים התוס':

"מי ש"מצווה ועושה" עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי ש"אינו מצווה" שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח"⁴.

1. ועיין ויקרא רבה ז, ד. ודוק. ועיין עוד ברמב"ן "באמונה ובטחון" פ"ו (מובא בכתבי הרמב"ן הוצאת מוסד הרב קוק) שכתב, שמעלת אברהם אבינו היתה גדולה לפני הקב"ה לא מצד שקיים את כל התורה, "שאם בשביל כך הייתה נמצאת אומר, גדול מי שאינו "מצווה ועושה" ממי ש"מצווה ועושה", שהרי אי אפשר שלא היה בישראל מי שקיים את כל התורה באחד מן הדורות, שכבר היו בהם שמתו בעטיו של נחש, אלא חיבתו היתה מפני שעמד בעשרה נסיונות".

2. כאן, ב"ק פז., ב"ק לח. ובע"ז ג.

3. התמקדתי בארבע גישות מרכזיות. מקורות נוספים עיין בשטמ"ק בב"ק פז., אבודרהם שער השלישי, ספר העקרים מאמר ג' פרק כ"ח, דרשות הר"ן דרוש חמישי, תיבת גמא לבעל הפרי מגדים וירא.

(קידושין לא. ד"ה: "גדול")

מי ש"מצווה" דואג יותר לקיים את הציווי ממי ש"אינו מצווה" שאין לו דאגה לקיים המצוה, ולפום צערא אגרא.

יתכן⁵, עפ"י הסבר זה לפרש את הגמ' בב"ק (לח.): " "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גויים", א"ר יוסף ראה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתירם להם. ומפרשת הגמ' דה"ק לומר, שאפי' מקיימים אותם אין מקבלים עליהם שכר כ"מצווה ועושה" אלא כמי ש"אינו מצווה ועושה" דא"ר חנינא: "גדול המצווה ועושה וכו'".

וצ"ב, דהלא באמת הגויים מצווים, ומדוע להחשיבם כ"אינם מצווים ועושים"? ועפ"י הנ"ל מובן, דכיון שאין רגילים לקיימן א"כ מוכח דאינם דואגים ומצטערים לקיימן, ולכן אפי' שמקיימים מ"מ אין להם את המעלה של ה"מצווה ועושה"⁶.
התוס' בע"ז כותבים קצת שונה:

"מפני שהוא דואג תמיד **לבטל יצרו** ולקיים מצות בוראו".

(ע"ז ג. ד"ה: "גדול")

וכעין זה כתב המאירי, וז"ל:

"ומ"מ גדול המצווה ועושה... שהמצווה עושה את הדבר אע"פ שהוא **כנגד טבעו וקשה לו**"⁷.

(המאירי שם)

ובכיוון זה מסביר היעב"ץ בהגהותיו על קידושין:

"משום דבמצווה **יצה"ר מתגרה בו יותר** ממי שאינו מצווה כדאמרין שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל, ולפום צערא אגרא"⁸.

4. צריך עיון, לפי מה שכתב התוס' בכמה מקומות, דסומא חייב עכ"פ מדרבנן, ואם כן איזה פת בסלו יש לו? וצ"ל דמ"מ באיסור דרבנן אינו דואג ומצטער כמו באיסור דאורייתא. עיין תוס' (יבמות ז: ד"ה:

"וראה"): "דאי לאו דהוי איסור דאורייתא לא היו ממהרים כל-כך" (כרם שמואל עמ' רמד).

5. נחל"מ ב"ק לח., וכרם שמואל עמ' רמד.

6. יש להעיר, שלשיטת הרמ"ע מפאנו בתשובות (סימן קכ"ג) ושו"ת פנ"י (יו"ד, סימן ג') שפירשו "התירן" הכוונה התירן ממש ומאז והלאה אינן מצווים לקיימן (עיין בביאור הגר"י"פ על הר"ס"ג ח"ג מילואים סימן ח') לא קשיא מיד.

7. וכ"כ בדרשות הר"ן דרוש חמישי בטעם הראשון.

8. ועיין הגהות יעב"ץ לשמונה פרקים לרמב"ם (פ"ו אות ב'), שמאותה סיבה שגדול ה"מצווה ועושה" בגלל היצה"ר הגדול יותר שכובש, לכן "במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד" (סנהדרין צט:). ולכן גם הכובש את יצרו והמושל בנפשו, גדול יותר מהחסיד המעולה (העושה בטבעו את המצוות) לא רק במצוות שימעיות, אלא גם במצוות שכליות, דלפום צערא אגרא. בניגוד לדעת הרמב"ם (שם) שסבירא ליה שבמצוות שכליות החסיד גדול, ורק במצוות שימעיות המושל ביצרו גדול.

עפ"י המהלך של התוס' בע"ז והיעב"ץ, מסביר הייערות דבש", דהנה איתא בגמ' בנדה (סא:), שמצוות בטלות לעת"ל. מפרשים התוס' שבעת תחיית המתים יקיימו המצוות רק כ"אינו המצווה ועושה". וז"ל:

"ויש לשאול, כיון ש"גדול המצווה ועושה", מה יהיה בזה תועלת לישראל בעת התחיה, שיהיו "אינו מצווה" ויהיו נגרעים משלמותם? וצריך לומר, דודאי מסברא אין "מצווה ועושה" עדיף, שעשה מעצמו בלתי ציווי. רק הטעם ד"מצווה ועושה" עדיף, משום דבזה איכא גירוי יצה"ר ובה ליכא. והנה לעת"ל לא יהיה יצה"ר כלל, אי"כ הדרינן לסברא ד"אינו מצווה ועושה" עדיף".

(חלק ב' דרוש ט')

מחדש היערות דבש, שלעתיד לבוא שלא יהיה יצה"ר ממילא ה"אינו מצווה ועושה" עדיף (ועיי' המשך דבריו).

ועיין ב"יד יוסף" ב"עין יעקב" (ע"ז אות ה') ש"גדול המצווה" הוא מצד **השכר**, כמ"ש התוס', "אבל לענין להכיר באדם רוב גודל אמינות אהבתו לה' יותר גדול "אינו מצווה ועושה", כי בזה ניכר התלהבות האהבה לבוראו וכו' ". וכ"כ ב"ענף יוסף" ב"עין יעקב" (ב"ק פז.).

2. שכר המקיים גזירת מלך גדול

הרמב"ן והריטב"א מסבירים בצורה שונה מדוע שכר המצווה גדול יותר, וז"ל הריטב"א⁹:

"ורבינו הגדול ז"ל (הרמב"ן) פירש, שהמצוות אינן להנאת האל יתברך המצנה אלא לזכותינו, ומי שהוא מצווה קיים גזירת מלך, ולפיכך שכרו הרבה יותר מזה שלא קיים מצות המלך, מ"מ אף הוא ראוי לקבל שכר, שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות השי"ת. ודוקא במצוות שציוה השי"ת לאחרים שיש לו בהן רצון, אבל העושה מאליו מצנה שלא ציוותה בהם תורה כלל - זו היא שאמרו כל שאינו מצווה בדבר ועושהו נקרא הדיוט".

(ריטב"א קידושין לא.)

כלומר, דאמנם מי ש"לא מצווה ועושה" מקיים מתוך נדיבות לבו וראוי לשכר על כך, אבל מ"מ אינו עושה בכך מצות מלך, ומי שעושה מצות מלך מעלתו גדולה דקשור הוא למלך המצווהו הרוצה שיקיים מצוותיו, ושכרו גדול יותר¹⁰.

קצת קשה¹¹ על גישה זו בהסבר דברי רבי חנינא, דלפי"ז היה צ"ל: "המצווה ועושה מקבל שכר יותר ממי שאינו מצווה ועושה", אבל לשון "גדול" מורה על רוממות ומעלה גדולה של המצווה עצמו, ולא מצד שכרו? (שאלה זו נשאלת לשני ההסברים).

9. וכ"כ התוס' רא"ש בקידושין(שם).

10. ועיין עוד המשך המאמר אות ד'.

11. כך מקשה מרן הרב זצ"ל (מובא להלן אות ג').

ב. גדול המצווה ועושה - מצד תוצאות פעולת המצנה

דרך שונה לבאר את דברי רבי חנינא היא ע"פ הרמח"ל, וז"ל:

"שזהו ענין ההפרש שבין ה"מצווה ועושה" למי ש"אינו מצווה ועושה" - כי האדם המצווה יש כח בידו, מסור ממנו יתברך, **שיתקן במעשיו התיקונים המצטרכים בבריאה**, מה שאינו כן שאינו מצווה".

(דעת תבניות סימן קנ"ח והלאה)

מרחיב שם הרמח"ל ואומר, שבמתן תורה חידש הקב"ה בעם ישראל כח לפעול ולתקן את הבריאה ברוחניות, וממילא כתוצאה מכך גם בגשמיות, במעשי המצוות שלהם. כח זה ניתן רק למי ש"מצווה ועושה", אבל מי ש"אינו מצווה ועושה" אין לו כח לחולל תוצאות רוחניות ו"תיקונים המצטרכים בבריאה" ע"י קיום המצוות.

"הכחונה שהכהן עובד מתקן כל העולם, וזר שעבד חילל וחייב מיתה, ולא עוד אלא שהכהן עצמו שעבד בלא בגדים הרי הוא כזר, **כי הכל תלוי בכח העליון**, הורמנא דמלכות **שביד המצווה לבדו**. אמנם לא ניתן הכח הזה... אלא לבניי שכבר הוכנו לזה מתחילה... ובבואם אל הר סיני נתן להם האדון ב"ה כל היקר המגיע להם להשתלם במציאותם... ואז נתן להם תחילה הכח לשמור כל מצוותיו ושמעשיהם בעבודתו **יעשו הפרי הטוב המצטרך לתיקון הבריאה...** ומתחדש דבר זה תמיד, שאינו נפסק בישראל".

(רמח"ל שם)

נמצאנו למדים ש"גדול המצווה ועושה" הוא מצד תוצאות פעולת מעשה המצווה. ש"המצווה ועושה" ע"י מעשה המצנה שלו מתקן בעולמות העליונים משא"כ ה"אינו מצווה ועושה".

ועיין בדרשות הר"ן (דרוש שביעי בטעם השני) שכתב: "שאפשר שלא תישלם כוונת המצווה וסודה במי ש"אינו מצווה" בה כאשר תשלם במי שציווהו ה' יתברך, ולפיכך גדול המצווה ועושה וכו'". ונראה שמתכוון למה שכתב הרמח"ל.

בדרך זו מסביר גם הגרי"מ חרל"פ זצ"ל¹², שמבחינה אחת גדול מי ש"אינו מצווה ועושה", שכן מורה הדבר על גודל זיכוך הנפש עד שמעצמו משתוקק למלאת רצון השי"ת. אך יש צד ריעותא בדבר, כיון שכאשר ההשגה תבוא רק מצד נפש האדם, אפילו שהוא יותר גדול ונשגב, בהכרח היא מוגבלת, שכן כל משיג לא ישיג יותר מאשר בכוחו הוא ולא יותר, מכיון שהאדם הוא מוגבל וממילא השגתו מוגבלת, וגם כח פעולתו מוגבל רק לעולמות שהם בערך גודל השגתו, אבל בעולמות הגבוהים יותר לא יוכל להשיג מאומה, כיון שאינם בכח השגתו.

וממשיך הרב חרל"פ:

12. מי מרום - שיחות לספר במדבר מאמר טו. ומי מרום על סידור התפילה "אשר קדשנו" עמ' כח

"ולא זהו חפץ השי"ת, אשר לזאת יצר את האדם בהרכבת גוף עכור קרוץ מחומר ונשמה חצובה מתחת כסא הכבוד, כדי שיהיה אדם מקושר מריש כל דרגין ועד סוף כל דרגין, ובכולם יוכל לפעול, ודבר זה אין בכוחו של מי ש"אינו מצווה ועושה". ומבחינה זו גדולה היא באמת מעלת ה"מצווה ועושה", שכן המצוה שישנו בציווי כולל כל המדרגות שבעולם מהעולמות היותר עליונים עד העולמות היותר ירודים".

ועיין בהקדמת הזוהר (ד, ע"ב) עה"פ (ישעיה נ"א, טז) "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ". שעל ידי ה"דברי בפיך" - (תורה ומצוות) - יש כח ביד האדם ליצור שמים וארץ חדשים - ליצור עולמות רוחניים חדשים.

וראה עוד בצ"ח (פסחים סח: ד"ה: "רב ששת") שמביא את הגמ' (ע"ז ג.) "יום השישי - מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". וקשה מדוע הייתה בריאת שמים וארץ תלויה ברפיון עד שקבלו ישראל תורה, והרי האבות קיימו כל התורה, ומדוע לא נתקיימו שמים וארץ ע"י האבות? ותירץ, שצריך לומר שאע"פ שהאבות קיימו את כל התורה לא היה זכותם מספיקה לקיים חוקות שמים וארץ, לפי שלא היו מצווים ועושים, ו"גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה", משא"כ ישראל ע"י קבלת התורה נעשו "מצווים ועושים" ונתקיימו שמים וארץ. ולפי"ז רק בכחו של ה"מצווה ועושה" לקיים שמים וארץ (ע"ש).

נוסיף עוד לומר¹³ ע"פ "נפש החיים" (שער א' סוף פרק כב), שגם למ"ד מצוות צריכות כוונה אין נדרש מהעושה שיכוון לתקן את התיקונים הרוחניים שפועלים ע"י המצוה. הכוונה היא רק שעושה ע"י המעשה ההוא מצוה, והתיקונים הרוחניים הנפעלים ע"י עשיית המצווה הם תוצאה שממילא מתקיימת ע"י קיום המצוה עם הכוונה לעשייתה, אבל אין נדרשת כלל כוונה לתוצאת הפעולה. וז"ל "נפש החיים":

"וכשיקיימם איש ישראל כראוי אף אם לא יכוון ולא ידע כלל טעמי המצוות וסודות כוונתם עם כ"ז נתקיימו המצוות ויתוקנו על ידיהם העולמות ויתרבה בהם קדושה ואור בכל מצוה לפי שעתה ומקורה ועניינה, ויתן עז לאלקים ית"ש, שכן קבע הבורא טבען של העולמות שיתנהגו ע"י מעשה האדם וכו'".

גם הסבר זה ב"גדול המצווה ועושה" קצת קשה, דמשמע שהמצווה בעצמו גדול יותר ולא רק מצד תוצאות פעולותיו.

13. עיין ב"שפתי חיים" לגר"ח פרידלנדר זצ"ל ח"ג עמ' סב' והלאה, מה שהרחיב בדברי הרמח"ל.

ג. גדול ה"מצווה ועושה" - מצד מעלתו

מרן הרב זצ"ל שואל על התוס', שהיה ראוי לומר: "ה"מצווה ועושה" מקבל שכר יותר ממי ש"אינו מצווה ועושה", דלשון "גדול" מורה על רוממות מעלה. וצ"ב במה גדול ה"מצווה ועושה"?

מקדים הרב זצ"ל ואומר:

"והנה בכלל כל המצוות הם עניני קדושה שהנפש מוכנה להתעלות בהם, והמצוות מוציאות אותן הקדושות מהכח אל הפועל, כמו שבפשטן של דברים הן רומזות לדעות טהורות ואמיתיות שהמעשים מוציאים לאור את הדעות. אמנם **ישראל** נתייחדו בציווי המצוות שבהן הטביע השי"ת **בטבע נפשותיהן את כל קדושת הדעות שהמצוות מיוסדות עליהם**, אלא שהגוף גורם להשכיחן, ועיי המצוות הם מתעוררות... כי עיקר כוחן של המצוות הוא **להוציא מן הכח אל הפועל**¹⁴ מה שהוכן בטבע הנפש מראש".

(מאורות הראי"ה - פורים, דרשה לפרשת שקלים, עמ' קמ"ב)

א"כ מטרת המצוות להוציא מן הכח אל הפועל את קדושת המצוות שטמונה בנפש ישראל המצווה.

עפ"י? מסביר הרב את דברי רבי חנינא:

"כי ה"מצווה ועושה" **כיון שנצטווה**, הוא האות שכבר **חקק** יוצר כל יתברך **בטבע נפשו** את הכנת כל אותן הדעות הקדושות שהמצוות מוכנות להם להוציאן אל הפועל. **וזה שלא נצטווה לא הוכנו בנפשו. א"כ אף אם שניהם בשווה יעסקו במצוה אי אפשר כלל שתושוו מעלתם**. כי זה המצווה אינו צריך כ"א להוציא מן הכח אל הפועל את הקדושה הצפונה בנפשו ע"י מעשה **שמים**, וזה שותל מחדש אותן הנטעים בנפשו ע"י **כח בשר ודם** ודאי אין ביניהם דמיון".

(שם)

"גדול המצווה ועושה" הוא **סימן שהנפש של המצווה גדולה**, יותר ממי ש"אינו מצווה עושה", כי בעצם נפשו טמונה קדושת המצוות, והוא בעשיית המצוה רק מוציא מן הכח אל הפועל את מה שטמון בו. משא"כ ה"אינו מצווה" אין נפשו כ"כ גדולה, כיוון

14. וז"ל הרב בר שאול זצ"ל בספרו "מצוה ולב" (עמ' 14-15): "אכן מצוות התורה אינן בבחינת דברים חדשים בשביל הנפש, אלא הן לבושיה הטבעיים, לבושי מהותה - עצמותה. מקבילות לכל גילוייה. אותן מצוות שהן לפנינו כתובות ע"ג יריעות של ס"ת, בעצם חקוקות הן בנפש עצמה מתחילת ברייתה... וגם לאחר שניתנו המצוות בתורה, מגמתן באמת לפענח ולדובב את הכתב החרות על הנפש עצמה. המצוות הן עיצומה של נפש. הן חיות בה והיא חיה בהן. על ידן היא יוצאת ממסגר נפדית ונגאלת, ובאה לכלל חירות מלאה, עליונה".

שאינן בה קדושת המצוות, והוא נוטע מחדש בקרבו ע"י מעשה בשר ודם את הדעות הקדושות ע"י קיום המצוה. גדול המצווה - סימן (ולא סיבה) למעלת נפשו של המצווה. ונראה שלזה התכוון המהר"ל באחד מפירושו ל"גדול המצווה ועושה", וז"ל:

"כי המצנה לישראל שייכת יותר, שהרי מצווים עליו כי הם מוכנים יותר למצוה, אבל מי ש"אינו מצווה ועושה", מפני ש"אינו מצווה ועושה" אינו מוכן כ"כ למצוה".

(חידושי אגדות קידושין לא.)

המצווה ועושה "מוכן" - טמון בנפשו קדושת המצוות, משא"כ ה"אינו מצווה ועושה" שאינו "מוכן" כ"כ למצוה.

וראה בשבת הארץ (עמ' סב') שמביא את הירושלמי שמשמע ממנו שיש מעלה יותר ל"אינו מצווה". וז"ל הירושלמי:

"אמר רבי אלעזר: מאליהן קבלו עליהן את המעשרות. מה טעם "בכל זאת אנו כותבים אמנה וכותבים על החתום שרינו לוינו וכהנינו". מה מקיים ר"א "ואת בכורות בקרנו וצאנינו"? מכיוון שקיבלו עליהם דברים שלא היו מחויבים עליהם, אפילו דברים שהיו מחויבים עליהם העלה עליהם כאילו מאליהם קבלו עליהם. מה מקיים רבי יוסי ב"ר חנינא "בכל זאת", מכיוון שקיבלו עליהם בסבר פנים יפות העלה עליהם הכתוב כאילו מאליהם קבלו עליהם".

(שביעית פ"ו ה"א)

משמע מזה, שמי שמקבל על עצמו מצוה שאינו חייב בה נוספת בו מעלה גדולה יותר ממי שחייבתו תורה¹⁵, ולכאורה יוצא שהירושלמי פליג על דברי רבי חנינא שבבבלי!!
אומר הרב זצ"ל, וז"ל:

"ולא פליגי, לפי זה, ר"א ור"י בר חנינא אדריב חנינא, רבו ואביו, דאמר "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", כי ה"מצווה ועושה" עדיף מצד עצם קיום המצוה. אבל מצד ערך הקבלה שבלב גדול יותר המקבל על עצמו מאליו, שבזה מורה על אהבת ה' יתברך ואהבת מצוותיו הנטועה בלבו, ולא כן העושה מה שהוא מחוייב בו, שהוא מוכרח לעשותו, מפני שחייבתו תורה בכך".

(ש"שבת הארץ" עמ' סב')

15. ויש להוסיף עוד את קושיית התוס' רא"ש בקידושין (לא). מהגמי בחגיגה (יב), וז"ל הגמ': "תנא דבי רבי ישמעאל משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי. למחר השכים ומצא נשים ואנשים. למי משבח? למי שאין דרכו להשכים והשכים". אמנם תוס' רא"ש תירץ דלא דמי דברי רבי חנינא להתם, דהתם שניהם מצווים ומי שאין דרכו עדיף טפי כשהוא עושה (ע"ש).

א"כ אומר הרב, ש"מצווה ועושה" עדיף "מצד עצם קיום המצווה", וכמו שהסביר לעיל, שהמצווה בעשיית המצווה מוציא מהכח אל הפועל את קדושת המצוות שנטועה בו ע"י מעשה שמים, משא"כ ה"אינו מצווה" שנוטע בקרבו מחדש ע"י מעשה בשר ודם את קדושת המצוות. אמנם ה"אינו מצווה" יש לו מעלה שניכר בו אהבת ה' יתברך.

ד. גדול "המצווה ועושה" - שמקיים גזירת מלך

באותו כיוון שהולך מרן הרב זצ"ל, ש"גדול המצווה" - מצד רוממות מעלה, מפרש גם המהר"ל. מעלת המצווה גדולה כיוון שמקיים בזה גזירת מלך משא"כ ה"אינו מצווה ועושה". נביא להלן מספר פסקאות מספרי המהר"ל.

וז"ל:

"שכאשר הוא מצווה מן השי"ת דבר זה יותר במדריגה, שהרי הוא מצווה מן השי"ת אשר רוצה וחפץ שיעשה המצווה. ודבר זה אין ספק, כי **המצווה יותר במדרגה ובחשיבות** כאשר הוא מחויב בה וכו'".

(תפארת ישראל פרק כ')

ועוד מאריך המהר"ל ומסביר ע"י משל:

"כי המצווה שהוא מצד השי"ת, שהוא יתברך רוצה שיעשה המצנה, דבר זה מדריגה עליונה מאד כאשר רוצה השי"ת וגוזר שיעשה אותה האדם, א"כ הוא דבר גדול נחשב ויש עליה שכר יותר. אבל מי ש"אינו מצווה ועושה" רק אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה א"כ אין המצנה נחשב כ"כ. כי מלך בשר ודם כאשר גוזר על עמו שילכו למלחמה או שיעשה דבר זה, בודאי כיוון שגוזר לעשות הוא נחשב למלך דבר גדול. ואם אמר אם אתם רוצים לעשות עשו אין זה נחשב אליו כ"כ, ולפיכך בודאי "גדול המצווה ועושה" שהוא עושה מצד השי"ת הגוזר עליו ומדרגתו עליונה גדולה ממי שהוא עושה מצד עצמו".

(חידושי אגדות ע"ז ג:)

ובגור אריה כותב המהר"ל:

"כי המצווה ממלא רצון השי"י. משל למה הדבר דומה, לשני בני"א האחד בונה למלך בית והשני נטע לו גינה, אין ספק אותו שבונה לו בית מפני שבנה לו דבר שצריך ומחויב להיות לו, יותר קרוב ויותר עושה לו רצון מן אותו שנטע לו גינה שאין צריך רק לטיול. וכן זה שמחויב בדבר מפני שהשי"ת חייבו המצנה היא רצון ה' יתברך וכו' יותר קרוב ממי ש"אינו מצווה ועושה" **שכיוון ש"אינו מצווה" מוכח שאין כ"כ חפץ בזה**, שהמלך כאשר הוא חפץ מאוד בדבר הוא גוזר לעשותו".

(גור אריה ויקרא כ"ג, כב)

ובחידושי אגדות מדגיש המהר"ל, שהמצווה מהקב"ה עושה מצנה מצד העילה, וה"אינו מצווה" עושה מצד האדם, וז"ל:

"ועוד כי ה"מצווה ועושה" הוא מצד העילה, שמחייב אותנו לעשות, וכל מי ש"אינו מצווה ועושה" הוא מצד האדם עושה המצנה ולא מצד השי"ת. והוא יותר מעלה ויותר מדרגה כאשר המצנה מצד השי"ת שהוא העילה, ואילו המצנה ש"אינו מצווה" והאדם עושה מעצמו זה מצד האדם דבר זה אינו כ"כ במדרגה, וזה ידוע".

(חידושי אגדות קידושין לא.)

א"כ המהר"ל מסביר ש"גדול המצווה ועושה" זה בגלל, שמעלתו גדולה יותר, דמקיים הוא גזירת מלך המצווה ורוצה שיקיים מצוותיו.

והיה נראה לומר שגם הרמב"ן והריטב"א (המוזכרים באות א') אין כוונתם ש"גדול המצווה" שמקיים גזירת מלך רק מצד השכר, כי אם "גדול המצווה" מצד שמעלתו גדולה יותר שמקיים בזה גזירת מלך וכמו שהאר"י המהר"ל.

מובא גם שרבינו הרצ"ה זצ"ל¹⁶ הסביר, ש"גדול המצווה ועושה" בגלל שבכך המצווה מתקרב אל המצנה. ונראה שכוונתו להסבר המהר"ל.

ועיין במש"כ הגרי"מ חרל"פ זצ"ל במי מרום¹⁷ שענין הציווי הוא שבא מאיתו ית"ש, ועל הדיבור העליון נאמר "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" (תהילים קי"ט, פט), ואותו הדיבור והציווי על המצנה הוא מדבר ומצווה גם עתה, וכיוון שדיבוריו ית"ש יש להם מציאות אמת הרי הדיבור יורד מלמעלה ומתחבר עם המצווה, ובוה מתדבקים דבקות נצחית עם חי העולמים נותן התורה. וא"כ בזה, שמקיים גזירת מלך מתקשר ומתדבק הוא למלך משא"כ ה"אינו מצווה".

ועיי"ש שכתב עוד, שהמצווה, אמנם חסר הוא לכאורה אותה התלהבות גלויה, אבל בזה שמקיים גזירת מלך בטל הוא לאור העליון, שאינו פועל אלא מה שיצווה ה', ויש שדוקא מצד הביטול לא תוכר בו שום התלהבות, וכולו נפעל מכח העליון ב"ה¹⁸.

16. קורות רבינו בעיטורי כהנים כסלו התשס"א.

17. שיחות לספר דברים - פרשת "כי תבא" מאמר ל"ט.

18. ועיין שם שהסביר, שטעותה של חוה היתה, שחשבה לעלות ממדרגת ה"אינו מצווה ועושה" אל ה"מצווה ועושה", והוסיפה בהתלהבותה על הצווי "ולא תגעו בו", ויחסה בחינת התרגשותה העצמית אל הצווי, לאמור שגם זה מבחינת האמירה האלוקית. ובוה נכשלה כי נעתקה ע"י זה קצת מהדבקות העליונה. ולכן, ממשיך הרב חרל"פ, תיקון החטא הוא דוקא ע"י ה"אינו מצווה ועושה" ולא מבחינת "קום ועשה" שבו ה"מצווה ועושה" הוא העיקר, כי אם בבחינת "שב ואל תעשה". ומה נובעים עניני הרשות, שצריך האדם להתעורר ולהפסיק את להיטותו אחרי דברי הרשות ולהנות מן העולם רק כפי ההכרח (כדברי הרמב"ן בתחילת פרשת קדושים). ועל כן אין אזהרות ואיסורים פרטיים ומוגבלים מדברי הרשות, לפי שזה מחובת האדם להבין מעצמו לתקן את העוון של ה"מצווה ועושה".

ונראה ע"פ מהלך זה שזהו הסבר דברי רב יוסף בפסחים (סח): "רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא (מ"ת) דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא". ומסביר רש"י: "שלמדתי תורה ונתרוממתי". והכוונה בזה, שכיוון שהיה מ"ת שחידש את זה ש"גדול המצווה ועושה", ממילא "נתרוממתי". מעלתי גדולה יותר כיוון ש"מצווה ועושה" גדול יותר במעלה דמקיים גזירת מלך וכהסבר המהר"ל, או שנפשו גדולה יותר וכהסבר הרב זצ"ל.

מעלת המצוה של ה"אינו מצווה"

בפרק זה נדון האם קיום המצוות של ה"אינו מצווה" הוא אותו חפצא דמצוה כ"מצווה".

כותב הריטב"א:

"אף הוא (ה"אינו מצווה ועושה") ראוי לקבל שכר, שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצוה הש"י. ודווקא במצוה שציוה השי"ת לאחרים שיש לו בהן רצון¹⁹, אבל העושה מאליו מצוה שלא ציוהה בהם תורה כלל זו היא שאמרו כל ש"אינו מצווה" בדבר ועושהו נקרא הדיוט".

(ריטב"א קידושין לא.)

הסתפקו האחרונים²⁰ בדברי הריטב"א אם כוונתו רק לענין שכר, דכיוון שהכניס עצמו לעשות רצון השי"ת יש לו שכר אע"ג דאין כאן שום קיום מצוה כיוון שפטור, דמה יתן ומה יוסיף הא דאחרים מצווין בה, כיוון שהוא פטור א"א לומר שעשיית דבר זה מקרי מעשה מצוה, או דלמא כיוון שאחרים מצווים בה גם לדידיה מקרי חפצא דמצוה ומעשה מצוה, ואין הפטור אלא מצד הגברא, אבל מצד הפעולה הרי היא מעשה מצוה גמור. ואע"ג שהוא עצמו אינו מוזהר ע"ז, כותב הריטב"א, דכיוון שהכניס עצמו לעשות רצון השי"ת הרי הוא כאילו מוזהר והוי גם לדידיה מצוה גמורה ממש ומשום הכי נוטל שכר דקיים מצוה ממש. וא"כ השאלה היא בקיום מצוות ב"אינו מצווה ועושה" אם הוא אותו חפצא דמצוה כ"מצווה ועושה" או שלא²¹?

19. ועיין "אגרות משה" (חלק ה' סימנים ז-ח) שדן בגוי שעושה מצוות שאינו מצווה בהם האם יש לו שכר, וכן קטן שעושה מצוה, האם יש לו שכר כ"מצווה" או כ"אינו מצווה".

20. קונטרסי שיעורים לגרי"ז גוסטמן זצ"ל (שיעור כ'), שמועות קידושין לרב ישראל בירנצויג שליט"א (קידושין לא. עמ' קסד).

21. וראה ב"ק (פז). בדברי רב יוסף "מריש הוי"א מאן דאמר וכו' דלא מפקינא וקא עבדינא מצוות". ואם תאמר דאין זה מצוה איך ס"ד גדול ה"אינו מצווה ועושה". וראה לשון הר"ן בר"ה (הובא בב"י או"ח סימן יז), שמביא ראייה לדברי ר"ת שנשים מברכות על מעשז"ג "מדאמר וכו' גדול ה"מצווה ועושה" וכו' דמדקאמר גדול אלמא דמי ש"אינו מצווה ועושה" נמי יש לו שכר, הלכך בכלל מצוה הן".

ובצורה אחרת חוקר אחד האחרונים²², דהנה החידוש ב"מצווה ועושה" שהתחדש במ"ת הוא לא רק בגברא של העושה מצוה (שיש לו שכר יותר), אלא בעיקר עילוי בחפצא של המצוה. מכיוון שלפני מ"ת היה קיום המצוות רק מצד האדם ובכוחו, ולא מחמת ציווי, לא היה בכח מעשה המצוה שלו לפעול בחפצא שקיים בה המצוה שינוי במהותה ואיכותה, שתהיה לחפצא של מצוה. השינוי היה רק בשייכות לגברא דזוהי עשייה שלו. אבל לאחר מ"ת נתחדשה פעולת המצוה גם בחפצא הן במצוות עשה והן בל"ת. כשיהודי מקיים מ"ע - הגברא עושה מצוה ופועל גם בגוף החפצא, שהחפצא נעשית חפץ של מצוה. והוא הדין בלא תעשה כשעושה עבירה פעולת העבירה היא לא רק בגברא, אלא זה פועל גם בחפצא שהחפצא נעשית דבר מתועב.

ויש לדון אחרי מ"ת מי ש"אינו מצווה ועושה", שעושה מצוה שפטור ממנה, האם גם הוא פועל בחפצא, מכיוון שבמ"ת נתקדש כל יהודי ונתחדשו הגדרים של קדושה דחפצא בעולם, ממילא יכול לחול חלות דמצוה בחפץ גם ע"י מי ש"אינו מצווה ועושה" מכיוון שלאחר מ"ת זהו מעשה מצנה, או כיוון שהוא "אינו מצווה" אינו יכול לפעול את זה?

כמה נפק"מ נאמרו באחרונים בזה:

- יש מחלוקת ראשונים האם אשה שפטורה ממ"ע שהז"ג יכולה לברך: דעת תוס' בקידושין (ד"ה: "דלא") ותוס' ברי"ה (לג. ד"ה: "הא"), הרא"ש והראב"ד (ציצית פ"ג ה"ט), דמברכות, והרמב"ם (שם) ס"ל דלא מברכות. ונראה דבזה פליגי, דאם זה רק מעשה טוב שמקבלות עליו שכר אין לברך ע"ז, אך אם הוי חפצא של מצוה ומצוה גמורה, שפיר מברכות.

- נחלקו הראשונים בדעת מ"ד בעירובין (צו): דנשים סומכות רשות, הר"ן (פ"ב בסוכה) ס"ל דהותרו הנשים לסמוך בכל כוחן. והתוס' בחולין (פה. ד"ה: "נשים") כתבו שהותרו רק לאקפי ידיהו. מסביר הקוב"ש (קידושין אות קמד') דנחלקו בזה, האם נשים המקיימות מצוה שפטורות ממנה יש להם את החפצא דמצנה ויכולות לסמוך בכל כוחם, או שאין להם את החפצא דמצוה ולכן רק אקפי ידיהו, ואין סומכות דהוי כמשתמשות בקדשים.

דעת הראב"ד (ציצית פ"ג ה"ט), שלא הותר לאשה ציצית שיש בה כלאים כיון שאין לה קיום החפצא דמצוה כאנשים. אמנם בדבריו ל"תורת כהנים" (ויקרא פ"ב, ה"ב) כתב להתיר אף כלאים בציצית. ואולי כוונתו להשיג על הרמב"ם, דהרמב"ם שסובר שנשים לא מברכות על מעשז"ג ממילא לא הותר להן כלאים בציצית, אבל הראב"ד עצמו ס"ל שמותר כלאים בציצית דיש להם חפצא דמצוה ומברכות על מעשז"ג, וגם אצל הנשים אמרינן עשה דוחה ל"ת.

- אתרוג דאתקצאי לכולי יומא אסור לאוכלו כל שבעה (רמב"ם לולב סוף פ"ז). האם באתרוג של אשה ישנו ג"כ דין כזה דאתקצאי כי נפעל גם בחפצא של האתרוג, או לא.

22. האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל ב"חידושים וביאורים בשי"ס" (ח"ב סימן ג'), "לקוטי שיחות" (חלק ט"ז עמ' 211).

וראיתי ב"כרם שמואל" (הרב זלמן הכרמי שליט"א), שכתב ש"גדול המצווה ועושה" אין סוף עניינו משום דגברא הוא בר חיובא, אלא שמעשה המצווה עצמו חשוב יותר. עיין ברכות (מה.), שמקשה הגמ' על המ"ד דשניים שאכלו כאחת אם רצו לזמן מזמנים מהא דתנן דד' שאכלו כאחת אינן רשאים ליחלק, והרי יכולים לזמן שניים שניים, ומשני "שאני התם דקבעו לה חובה מעיקרא". ופירש רש"י ד"גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה". הרי אף דהתם הגברא מצווה מ"מ אם מזמנים בשניים שהוא זימון באופן ד"אינו מצווה ועושה" נקרא "אינו מצווה ועושה" ולא יצאו ידי חובה. משמע שמעשה המצווה של ה"מצווה ועושה" גדול יותר. וכן איתא בשו"ע (תעה, ה): "אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו ואחר כך נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא, לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות". ש"מ ש"אינו מצווה ועושה" הוא חפצא גרועה של קיום מצוה. ולפ"ז כתב שם, שנראה שעבד כנעני ששמע קול שופר ואח"כ השתחרר בו ביום, חייב לחזור ולשמע שוב, שמה ששמע בתחילה היה בתורת "אינו מצווה ועושה". וגדולה מזו הסתפק בספר "חידושים וביאורים" (ברכות סימן ב' סק"ה) באשה שטעתה וסברה שפטורה מלאכול מצה בפסח, כדין מצות עשה שהזמן גרמא, ומ"מ אכלה מרצונה, האם יצאה ידי חובה, שכיוון שמצוות צריכות כוונה אפשר שמה שהתכוונה לקיים בתורת "אינו מצווה ועושה" אין זו כוונה מספקת ל"מצווה ועושה".

נפק"מ הלכתיות

גדול המצווה ועושה בהלכה

להלן נביא מקורות הלכתיים בהם רואים שהכלל "גדול המצווה ועושה" משפיע בנושאים שונים בהלכה.

- גמ' ברכות (מה.): "איתמר שנים שאכלו כאחת, פליגי רבי ורבי יוחנן. חד אמר אם רצו לזמן מזמנים, וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנים". מביאה הגמ' ראייה למ"ד ששנים לא מזמנים: "ת"ש שלושה שאכלו כאחת חייבים לזמן ואין רשאים לחלק. שלושה אין, שנים לא". מסביר רש"י (ד"ה: "שלושה"): "הכי פירושו דקתני אין רשאים ליחלק ש"מ דשלושה מזמנים, שנים אין מזמנים ואפילו רצו, דאי אמרת שנים נמי אם רצו מזמנים אמאי אין האחד רשאי ליחלק ליזיל הוא ולא מפקעת ברכת זימון בהכי ויזמנו השנים". דוחה הגמ': "שאני התם דקבעו להו בחובה מעיקרא". מסביר רש"י (ד"ה: "שאני"): "ואי אזיל הוא מפקעת להו חובה וקמו להו ברשות, וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה".

א"כ משמע שבאמת שניים יכולים לזמן, אלא כיוון ש"גדול המצווה ועושה" לכן לא רוצים להפקיע את החובה ולעשותם במצב של רשות. הנה לנו ש"גדול המצווה ועושה" משפיע להלכה.

וכן בהמשך הגמ' שם: "תייש השמש שהיה משמש על שניים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות וכו'".

מפרש רש"י (ד"ה: "אוכלי"): "אין כאן גאווה דניחא להו דמייתי להו לידי זמון". ואי שניים מזמנים אמאי ניחא להו, בלאו דידיה נמי אי בעו מזמני". דוחה הגמ': "שאני התם דניחא להו דמקבע להו בחובה". ומסביר רש"י (ד"ה: "דניחא"): "דגדול המצווה ועושה".

אמנם להלכה נפסק (שו"ע או"ח קצא), ששניים גם אם רצו לזמן לא מזמנים.

• מספרת הגמ' בברכות (יח.): "רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות. הוה קשדיא תכלתא דרבי יונתן. אמר ליה רבי חייא, דלייה (הגביהנו), כדי שלא יאמרו (המתים) למחר באים אצלנו ועכשיו מחרפים אותנו". שואלים התוס' (ד"ה: "למחר"): "ותימה, והא אמרינן בפרק התכלת (מנחות מא.) ההיא שעתא ודאי רמינן ליה (למת), פירוש נותנים ציצית בטליתותיהן, וליכא משום לועג לרש. וי"ל דהכי פירושו הכא, דמביישין אותם במה שהחיים מצווים והמתים אינם מצווים ו"גדול המצווה ועושה" וכו'". כלומר, יש בזה "לועג לרש" כי החיים "מצווים" בציצית ועושים לעומת המתים ש"אינם מצווים ועושים". א"כ גם פה "גדול המצווה ועושה" משפיע הלכתית, ולכן אמר רבי חייא לרבי יונתן שיגביה ציציותיו.

• המשנה בהוריות (ג, ז) אומרת, שאם ניתן להחיות ולהציל איש או אישה "איש קודם לאישה להחיות". מסביר הרמב"ם וז"ל:

"כבר ידעת שהמצוות כולן חייבים בהם הזכרים, והנקבות בקצתן (שאינן חייבות במצוות עשה שהזמן גרמא), והוא מקודש ממנה לפיכך קודם להחיות".

(פירוש המשנה, הוריות)

כלומר, כיוון שהזכר מחוייב ביותר מצוות לכן הוא גם מקודש יותר. וכיוון ש"גדול המצווה ועושה" ממילא ככל שיותר מצווה גדול וקדוש יותר, ומצווה להקדימו להחיותו ולהצילו.

• כותב בשו"ת "מהרי"ל החדשות":

"והקדיש הזה (קדיש יתום) ניתקן אחר פסוקי ד"א"ר אלעזר א"ר חנינא" ואחר שיר המעלות וכן אחר דרשות. והיתומים שאומרים אותו לפי שאין יכולים לומר ברכו אלא"כ נעשו גדול, דכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן. וכלהו קדישי דעלמא תקנתא דרבנן נינהו, אבל קדיש זה לאו דבר שבחובה הוא, הלכך יכולים קטנים לאומריו".

(סימן כח ד"ה: "והקדיש הזה")

ומוסיף המהרי"ל:

"ומהאי טעמא נ"ל דאפי' הגדולים קפדי טפי אקדיש יתום יותר משאר קדושות וברכו, משום דקדיש זה הוי תוספת ולא חובה, וסברי דעבדי טפי

קורת רוח להוריהם מבאחרים. ואין דעתי מסכמת עמהם בזה, דאדרבה גדול המצווה ועושה".

א"כ אומר המהרי"ל, כיון ש"גדול המצווה ועושה" לכן עדיף ליתומים להקפיד על החובה (קדושה וברכו) מאשר קדיש יתום דהוי רק תוספת.

• כותב המהרש"ל בי"ם של שלמה", שסעודת המצוה של בר מצוה, שנוהגים ישראל לעשות, מקורה בדין זה של "גדול המצווה ועושה", וז"ל:

"וסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים לכאורה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו, ועושים שמחה, ונותנים למקום שבח והודיה, שזכה הנער להיות בר מצוה, ו"גדול מצווה ועושה"... וראיה להדיא ספ"ק דקידושין שאמר רב יוסף, השתא דאמר רבי חנינא "גדול המצווה ועושה" וכו', מאן דאמר לי שאין הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצוות, עבידנא יומא טבא לרבנן. אע"פ שהיה כבר חייב, אלא אבשורה שלא היה נודע לו עד עתה רצה לעשות יו"ט. וכ"ש על הגעת העת והזמן שראוי לעשות יו"ט".

(בי"ק פז, סימן לז)

מכיון ש"גדול המצווה ועושה" ממילא כל מי שמתחיל להכנס בעול המצוות שמחה היא לו וחייב להודות ע"ז.

שכר ה"אינו מצווה ועושה"

רבי חנינא אמר, ש"גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה", משמע שגם ה"אינו מצווה ועושה" מקבל שכר, אך פחות מ"המצווה ועושה". להלן נראה את ההשפעה ההלכתית בזה.

• השו"ע פוסק (או"ח תקפט, ו): "אע"פ שנשים פטורות יכולות לתקוע". מסביר המשנ"ב (ס"ק ח): "ולא אמרינן דכיוון דפטורות יש חילול יו"ט בתקיעתן, דקיימא לן "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", אלמא דמי ש"אינו מצווה ועושה" נמי שכר יש לו".

מחדש השו"ע, שגם מי ש"אינו מצווה ועושה" מקיים בזה מצוה וממילא אין בזה חילול יו"ט כשתקוע, כיוון שגם ה"אינו מצווה" מקבל שכר על עשייתו.

• מרן הרב זצ"ל ב"דעת כהן" (סימן קמט), מביא את הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"י ה"י), שכתב וז"ל: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה". וכותב ע"ז הרב: "ונראה שלא הוציא הרמב"ם מכלל היתר של ב"נ לעשות מצוות כי אם ת"ת, במה שאינו מכלל שבע מצוות שלהם, ושבת, או בתור חידוש דת לעצמו. אבל אם רוצה לקיים איזה מצוה שהיא, בין שבין אדם למקום ובין שבין אדם לחבירו אע"פ שאינו מצווה בה, כדי לקבל שכר, כי אע"פ ש"גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה" מ"מ גם מי ש"אינו מצווה ועושה" הוא

מקבל שכר, כנשים שעושות הרבה מצוות שהז"ג, אין למנוע ממנו". ולכן אומר הרב עפ"י הש"ך (יו"ד סוף סימן רסג) שמה שכותב הרמב"ם בהלכות מילה (פי"ג ה"ז): "גוי שצריך לחתוך ערלתו מפני מכה וכו' אסור לישראל לחתוך לו וכו' לפיכך אם מתכוין הגוי למילה מותר לו לישראל למול אותו". זה לאו דוקא שמכוין לשם גירות, דזה פשיטא, אלא ודאי דכוונתו כשאינו רוצה להתגייר אלא רק לקיים מצווה זו לבדה, ולכן מותר לישראל למולו כהסבר דברי הרמב"ם בהלכות מלכים.

• משנה בריש פרק ב' דקידושין: "האשה מתקדשת בה ובשלוחה". אומרת ע"ז הגמ': "אמר רב יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה". והקשה הר"ן, והלא אישה אינה מצווה על פריה ורביה? ותירץ, דמ"מ יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצוותו. ועיין עוד "קרוב נתנאלי" שתירץ שחייבת היא במצות "לשבת יצרה". וב"נחלת משה" כתב לתרץ ע"פ הר"ן בר"ה (לג.), שנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, אע"ג שפטורות, וכן כל כיוצא בזה, שנוטלות עליהן שכר, דאע"פ ש"גדול המצווה ועושה" אך על כל פנים גם ה"אינו מצווה" יש לו שכר, ולכן בכלל המצוות הן. ואם כן כיוון שיש לה מצוה שפיר אמרינן דמצוה בה יותר מבשלוחה, דהיינו אם עושה את זה בעצמה מקבלת שכר טפי.